

Caspar Georg Carl Reinwardt (1773-1854) keldergraf 113, vak B
Hoogleraar botanie en directeur van de Hortus

Personalia

Geboren: 3 juni 1773 te Lüttringhausen, Duitsland

Zoon van: Johan Georg Reinwardt en Catharina Goldenberg

Gehuwd met: Johanna Henrietta Catharina van IJsseldijk op 26 juni 1823 te Amsterdam

Overleden: 6 maart 1854 te Leiden

Begraven: 11 maart 1854

Samenvatting

Caspar Reinwardt wordt in 1773 in Pruisen (Duitsland) geboren. Zijn vader overlijdt jong en hij wordt mede-opgevoed door een oom. In 1787 volgt hij zijn oudste broer, die in Amsterdam in een apotheek werkt: Caspar gaat ook naar Amsterdam en verdiept zich in de scheikunde en natuurlijke historie.

Caspar is zeer getalenteerd en wordt in 1800 hoogleraar natuurlijke historie in Harderwijk. Hij is niet officieel afgestudeerd, maar wordt *doctor honoris causa*. Hij is erg actief, ontwikkelt zich breed en blijft er acht jaar totdat hij door koning Lodewijk Napoleon in 1808 wordt gevraagd om leiding te geven aan koninklijke botanische zaken. Dat doet hij in Soestdijk, Haarlem en Amsterdam.

In 1810 moet koning Lodewijk aftreden en wordt Reinwardt benoemd tot hoogleraar aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam. Ook in deze periode is hij onverminderd actief. Als de Fransen in 1815 zijn verdreven, wordt hij door koning Willem I gevraagd om als adviseur met een koninklijke commissie mee te gaan naar Nederlands-Indië.

Reinwardt blijft tot 1822 in de Oost. Naast het uitbrengen van allerlei adviezen, sticht hij er een botanische tuin (Bogor) en onderneemt diverse expedities. Wat hij verzamelt wordt naar Nederlandse musea verscheept.

Als in Leiden de leerstoel botanie vacant wordt, krijgt Reinwardt het aanbod om deze positie te gaan vervullen. Hij komt naar Leiden, treedt in het huwelijk en gaat als hoogleraar aan de slag; hij heeft wel wat fysieke problemen overgehouden aan zijn verblijf in Indië.

Hij is ook directeur van de Hortus en maakt in 1831 een uitgebreide catalogus. Hij vervult deze functies tot zijn emeritaat in 1845. Hij blijft nog wel enigszins actief en overlijdt in 1854.

Reinwardt wordt herinnerd als een beminlijk, intelligent en veelzijdig wetenschapper.

Caspar Reinwardt

Volledige versie

Jeugd en studie

Caspar Georg Carl Reinwardt wordt op 3 juni 1773 in het Pruisische Lüttringhausen geboren als zoon van Johann George Reinwardt en vrouw Catharina Goldenberg. Het gezin verhuist al snel naar Lennep. Het eerste onderwijs krijgt Caspar van zijn vader Johan Georg, die echter al vroeg komt te overlijden. Oom Melchior Goldenberg neemt zijn jonge neefje onder zijn hoede en stuurt hem naar het gymnasium in Lennep. Caspar zal acht jaar bij zijn oom inwonen.

Zijn moeder, een tedere en zachtmoedige vrouw, houdt veel contact met haar zoon en draagt haar portie aan de opvoeding bij. Caspar heeft de karaktereigenschappen van zijn moeder geërfd, wat hem tot een beminnelijk persoon maakt.

Zijn oudste broer, Johann Christoph Matthias Reinwardt, gaat na het overlijden van zijn vader naar Amsterdam, waar familie woont die daar een apotheek heeft. Johann wordt er opgeleid in de farmacie. Door de positieve berichten van zijn broer besluit Caspar ook - voorlopig tijdelijk - naar Amsterdam te gaan, wat hij in 1787 doet.

Hij ontmoet daar zijn broer weer, een beschaafd en aangenaam persoon, die in Amsterdam omringd wordt door een aantal vrienden uit de chemische en medische hoek. Caspar begint in Amsterdam als apothekersleerling.

Het voorbeeld van zijn broer heeft een grote invloed op Caspar, die zelf een grote wetenschappelijke aanleg heeft. Johann houdt zich intensief bezig met chemische en botanische zaken en heeft contact met de kundigste wetenschappers. Het bevalt Caspar in Amsterdam zo goed dat hij besluit er te blijven; hij woont er samen met zijn broer.

Caspar gaat aan het Athenaeum Illustre [de voorganger van de Universiteit van Amsterdam] chemie en botanie studeren. Zo komt hij in contact met grote wetenschappers als Meets Gerardus Vrolijk (1775-1859), die anatomie- en botanielessen geeft, een vakgebied waarin Caspar zeer geïnteresseerd is.

Caspar Reinwardt (ca. 1800)

Hoogleraar te Harderwijk

Caspar, die zich heeft ontwikkeld tot een deskundige op het terrein van de natuurlijke historie, staat op het punt om naar Göttingen te gaan om daar zijn studie af te ronden, als in 1800 de leerstoel natuurlijke historie te Harderwijk vrijkomt door de dood van de hoogleraar Christiaan Paulus Schacht. Op aanbeveling van Vrolijk wordt Reinwardt gevraagd hem als hoogleraar op te volgen, een aanbod dat Caspar met genoegen aanvaardt. De Harderwijkse Senaat schenkt de 27-jarige Reinwardt een eredoctoraat.

Caspars oratie heeft de titel *Oratio de arbore quo historiae naturalis et imprimis botanices cultures in sua studia ferentur*. Hij gaat in Harderwijk voortvarend aan de slag en richt een instituut op voor Natuurkundige wetenschappen. Hij verkeert in kringen die zijn encyclopedische belangstelling in allerlei wetenschap versterken en verdiept zich ook in de letteren. Hij is bedreven in het Grieks en kent de werken van de Romeinse schrijvers. Reinwardt zal bijna acht jaar in Harderwijk verblijven en noemt het later het aangenaamste en vruchtbaarste tijdperk van zijn leven.

In dienst van Lodewijk Napoleon

In 1808 bezoekt koning Lodewijk Napoleon de Harderwijkse Hogeschool en benoemt Reinwardt tot directeur van zijn nog aan te leggen botanische tuin met diergaarde en natuurhistorisch museum. Eigenlijk tegen zijn zin, maar omdat hij vindt dat hij de koning niet kan weigeren, stemt hij toe. Eerst dient hij de koning in Soestdijk, daarna in Haarlem en ten slotte in Amsterdam; hij beheert er de koninklijke planten- en dierenverzameling.

De oorspronkelijke plannen worden echter nooit gerealiseerd omdat in 1810 - als gevolg van een conflict met zijn broer de keizer Napoleon Bonaparte - Lodewijk moet aftreden en het Koninkrijk Holland wordt geannexeerd door de Fransen.

Lodewijk Napoleon

Amsterdam

Door het Franse bestuur wordt Reinwardt in 1810 benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de scheikunde en artsenijbereidkunde en tevens tot gewoon hoogleraar in de natuurlijke historie aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam. Hij aanvaardt deze benoemingen op 5 november van dat jaar met de oratie *De Chemiae et Historiae Natularis studiis recte instituendis*.

In deze jaren toont Reinwardt dat hij over een bijzondere werkkraft beschikt. Hij is redacteur van het *Tijdschrift voor Natuurkundige Wetenschappen en Kunsten* en actief bij het Teylers Genootschap en de Hollandse Maatschappij van Wetenschappen. Hem wordt vaak om advies gevraagd, vooral op landbouwkundig gebied, zowel door koning Napoleon als later door koning Willem I.

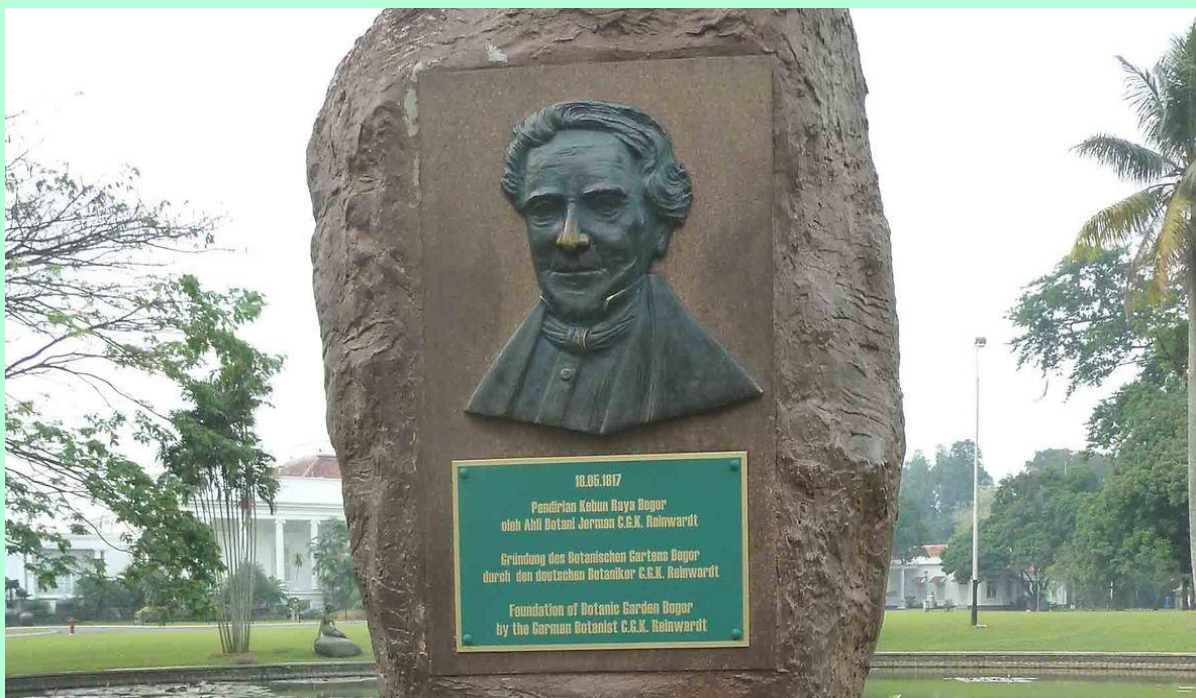
Nederlands-Indië

Als in 1815 de Fransen zijn verdreven en koning Willem I aan de macht komt, wordt Reinwardt gevraagd om mee te gaan met een koninklijke commissie naar Nederlands-Indië om de relatie met deze Nederlandse kolonie, na de teruggave door de Engelsen, te herstellen. Hierbij zijn ook het driemanschap generaal Elout, baron Van der Capellen en schout-bij-nacht Buyskes betrokken. De rol van Reinwardt zou zijn om deze heren met raad en daad bij te staan op het gebied van wetenschappelijke zaken, zoals landbouw, geneeskunde en onderwijs.

Eenzijds heeft Caspar moeite om zijn vele vrienden in Nederland achter te laten, anderzijds is het voor hem heel aantrekkelijk om in 'de Oost' de natuur in al haar pracht te zien en te onderzoeken. Caspar besluit om de reis te aanvaarden en zijn professoraat wordt tijdens zijn verblijf aldaar waargenomen door prof. Van Rossum.

Reinwardt vertrekt op 29 oktober 1815 en komt een half jaar later in Batavia aan. Voorlopig wordt de duur van Reinwardt's verblijf bepaald op twee jaar, eventueel met twee jaar te verlengen. Het zou in totaal zeven jaar worden. Hij krijgt een vergoeding van 24.000 gulden per jaar.

Reinwardt wordt in Nederlands-Indië directeur van landbouwkundige zaken, wetenschappen en kunsten. Hij wacht niet op instructies, maar gaat direct aan de slag. Reinwardt sticht op Java in Buitenzorg (het huidige Bogor) een botanische tuin, waarvan hij ook de eerste directeur wordt, met het doel daar plantensoorten te kweken en onderzoek te doen. Hij onderneemt diverse expedities en verzamelt planten, die worden verzonden naar de Leidse Hortus. Vele planten overleven de lange tocht naar Nederland echter niet.

Gedenkteken in de botanische tuin van Bogor voor de stichter Reinwardt

Op het gebied van landbouw, nijverheid, geneeskunde en onderwijs geeft de veelzijdige Reinwardt allerlei adviezen, die in de regel worden opgevolgd. Tussendoor maakt hij diverse reizen om planten te verzamelen. Maar niet alleen de flora heeft zijn belangstelling, ook verzamelt hij bijzondere voorwerpen, skeletten, huiden en insecten. Deze, ten behoeve van de wetenschap bijeengebrachte spullen, worden naar Nederland verscheept en daar verdeeld over diverse musea.

Belangrijke zendingen, het resultaat van twee jaar onvermoeide arbeid, gaan op zee verloren als drie schepen door een zware storm worden overvallen. Maar deze tegenslagen werken op Reinwardt als een prikkel om nog harder aan het werk te gaan. Hij maakt daarvoor grote tochten naar de Preangerbergen Salak en Gedeh.

Naar Leiden

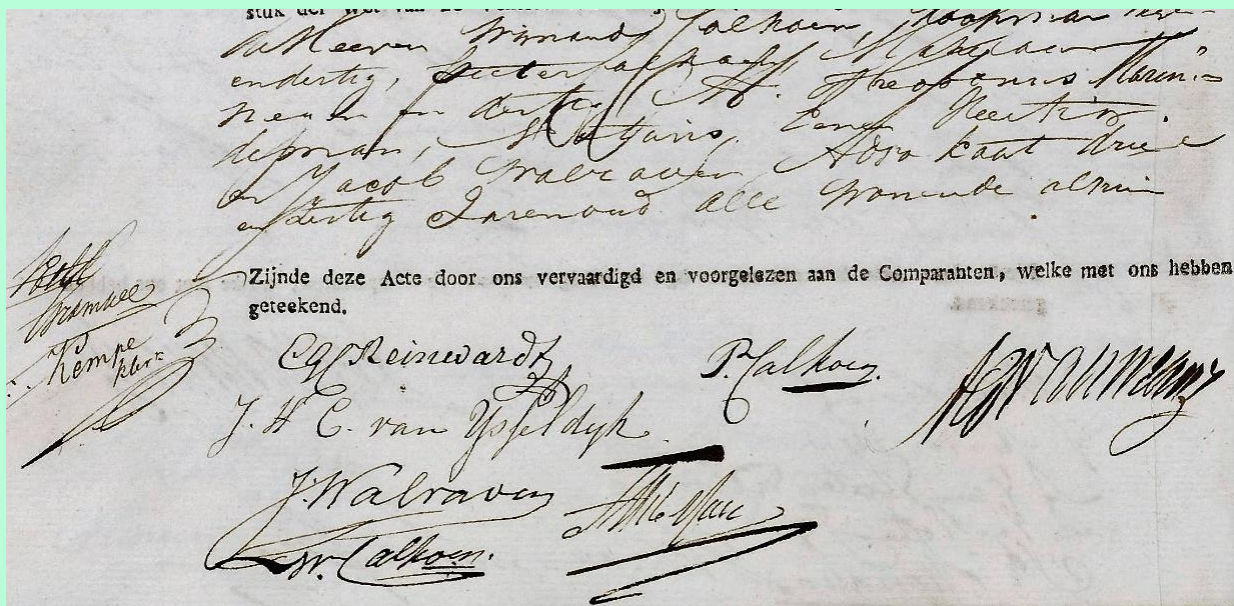
Als de hoogleraar botanie in Leiden, Sebald Justinus Brugmans, in 1819 overlijdt, krijgt Reinwardt het verzoek deze prominente geleerde op te volgen. Hij zit wel in een spagaat: enerzijds wil hij al datgene wat zijn reis naar Indië hem oplevert zeer grondig en nauwgezet uitwerken, anderzijds trekt de nieuwe functie hem erg aan.

Hij kiest voor Leiden, wordt op 20 december 1819 benoemd, maar spreekt af dat hij eerst nog enige tijd in Nederlands-Indië mag blijven om daar zijn werkzaamheden af te ronden. Hij onderneemt nog een expeditie naar Timor, de Molukken en Celebes voordat hij in juni 1822 naar Nederland vertrekt.

Op 22 mei 1823 houdt Reinwardt in Leiden zijn oratie *Oratio de augmentis quae historiae naturali ex Indiae investigatione accesserunt*. Zijn leeropdracht is Scheikunde, Kruidkunde en Natuurlijke Historie. Tevens wordt Reinwardt directeur van de Hortus.

Huwelijk

Kort na zijn komst in Leiden, op 26 juni 1823, trouwt de 50-jarige Caspar Georg Carl Reinwardt te Amsterdam met de 39-jarige Johanna Henrietta Catharina van IJsseldijk. Johanna werd te Soerabaja op Java geboren, waarschijnlijk in 1784, en was weduwe van Joan Calkoen met wie zij in 1807 trouwde en die in 1812 overleed. Mogelijk hebben zij elkaar op Java leren kennen.

Huwelijksakte (deel)

In Leiden

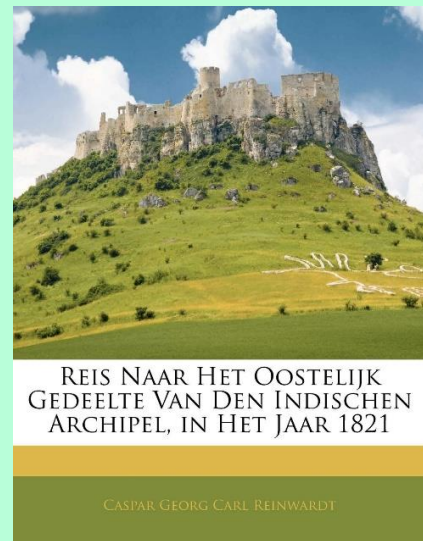
In Leiden komt Reinwardt weer in rustiger vaarwater, maar zijn tochten op Java en de Molukken hebben hem fysiek wel het nodige gekost, hoewel hij dat zelf bagatelliseert. Desondanks werpt Reinwardt zich met al zijn energie en nauwgezetheid op zijn professoraat. Zijn colleges zijn glashelder en zijn hulpvaardigheid maken hem bij zijn studenten en vrienden zeer geliefd.

Reinwardt heeft enkele belangrijke publicaties op zijn naam staan. Een ervan is de catalogus van de Leidse Hortus, die in 1831 verschijnt. Nadat er in de periode 1822-

1831 een grote toename van ruim 600 planten uit het Verre Oosten was, dankzij Von Siebold die deze planten naar Leiden liet verschepen, was een nieuwe catalogus hard nodig. Hierin werden 5600 soorten en variëteiten geregistreerd.

Toch is het enigszins teleurstellend dat Reinwardt, na zijn terugkeer uit Indië, nooit de moeite heeft genomen om zijn daar opgedane ervaringen in een boek vast te leggen, terwijl toch in zijn nalatenschap een belangrijk dagboek van zijn laatste reis is gevonden. In 1858, vrij kort na zijn overlijden, is dit bewerkt en uitgegeven door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land en Volkenkunde van Nederlands-Indië onder de titel *Reis naar het oostelijk gedeelte van den Indische archipel in het jaar 1821*.

Het boek is gemaakt door Reinwardts opvolger W.H. de Vriese. Hierin vinden we ook een uitvoerige levensbeschrijving van Reinwardt en een overzicht wat naar Nederland vanuit Indië is verzonden.

Lidmaatschappen

In 1802 sluit Reinwardt zich aan bij het *Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* en in 1805 wordt hij toegelaten bij de *Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen*. In 1811 volgt het lidmaatschap van *Libertate et Concordia*, ook wel het *Vrijdagsche Gezelschap* genaamd.

Reinwardt wordt in 1823 benoemd tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Bescheiden als hij is, houdt hij er weinig voordrachten omdat hij denkt dat zijn expertise voor letterkundigen niet zo interessant is. Hij houdt er wel een aantal vriendschappelijke contacten met schrijvers aan over. In datzelfde jaar volgt een benoeming tot erelid van het *Bataviaasch Genootschap der Kunsten en Wetenschappen*. Vanaf 1851 is Reinwardt lid van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW).

Portret Reinwardt

Emeritaat en overlijden

In 1845 gaat Reinwardt met emeritaat. Hij is nog helder van geest, maar lichamelijk is hij er matig aan toe en hij heeft veel pijn. Reinwardt wordt opgevolgd door Willem Hendrik de Vriese [ook op Groenesteeg begraven], die - naast het eerder genoemde boek over de Indische Archipel – ook een ander ongepubliceerd manuscript van Reinwardt als *Plantae Reinwardtiana*e voltooit en publiceert.

Langzaam gaat zijn gezondheid achteruit en negen jaar na zijn emeritaat overlijdt Caspar Reinwardt op 6 maart 1854, op 80-jarige leeftijd.

LEYDEN, 6 Maart 1854. Heden overleed in den ouderdom van 80 jaren, de Hoog-Geleerde Heer C. G. C. REINWARDT, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, rustend Hoogleeraar bij de Hoogeschool alhier.

Leydse Courant 6 maart 1854

De Leydse Courant schrijft: *Hoewel hij een hooge ouderdom bereikt heeft, is zijn dood smartelijk voor de zijnen en voor zijne talrijke vrienden: want hij was een voorbeeld van zachtmoedigheid. Reinwardt was een zeldzaam man: hij overzag het gansche gebied zijner wetenschap, hij arbeidde uit een rein beginsel, en zocht den roem niet, die zijn naam zal blijden vergezellen. Een bekwame hand zal, hopen wij, zijn groote gaven en talenten, en den aard zijner uitgebreide werkzaamheid, in het licht stellen.*

Twee maanden later, op 10 mei 1854, overlijdt ook zijn echtgenote, Johanna Henrietta Catharina van IJsseldijk. Zij wordt op de begraafplaats Groenesteeg in hetzelfde graf als dat van haar echtgenoot bijgezet. In de overlijdensadvertentie wordt als haar leeftijd 'ongeveer zeventig jaren' genoemd; het grafboek vermeldt als haar leeftijd '66 jaren'. Kennelijk is haar geboortedatum onduidelijk.

LEYDEN, 10 Mei 1854. Heden overleed na eene hevige ziekte, in den ouderdom van ongeveer zeventig jaren, Mevrouw de Wed. C. G. C. REINWARDT, geboren H. J. C. VAN IJSSELDIJK.

Leydse Courant 10 mei 1854

Op het graf ligt geen zerk, maar alleen een betonnen plaat: vermoedelijk is de oorspronkelijke zerk vergaan. Er zijn zeven personen in keldergraf 113 begraven, met ingewikkelde familierelaties. Het graf was in 1832 gekocht door baron Hendrik Collot d'Escury om er zijn overleden vrouw Ida Cornelia Rees in te begraven. Vervolgens werden er zijn op zeer jonge leeftijd overleden kleinkinderen Ida Cornelia (in 1839) en Johanna Henrietta Catharina (in 1843) Collot d'Escury in begraven. Carel Jan Collot d'Escury, een zoon van de baron, trouwde met Johanna Jacoba Calkoen. Niet alleen Johanna Jacoba (in 1847), maar ook haar moeder Johanna Henrietta Catharina van IJsseldijk (in 1854) zijn er begraven. Deze laatste hertrouwde met 'onze' Casper Georg Carl Reinwardt. Als zevende en laatste vond baron Johan Willem André Collot d'Escury (in 1855) er zijn laatste rustplaats. Deze baron was een zoon van de koper van het graf, baron Hendrik Collot d'Escury, die, op het eerste gezicht merkwaardigerwijs, zelf niet in 'zijn eigen graf' ligt. De baron was een vooraanstaand politicus, o.a. oud-voorzitter van de Tweede Kamer. Het is zeer waarschijnlijk dat hij in Den Haag is begraven.

Heden overleed in den Ouderdom van bijna 72 jaren, na een langdurig met onderwerping gedragen lijden, M^r. HENDRIK BARON COLIOT D'ESCURY, HEER VAN HEINENOORD, *Staatsraad in gewone dienst, Curator der Hoogeschool te Leyden, Oud Lid en President van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Commandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw, enz.*

's GRAVENHAGE, 14 Mei 1845.

Overlijdensadvertentie Baron Collot d'Escury, Heer van Heinenoord

Eerbetoon en Reinwardt academie

Reinwardt heeft van zijn eerste universiteit Harderwijk eredoctoraten in de filosofie en de geneeskunde ontvangen. Reinwardt werd ook benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Daarnaast zijn het plantengeslacht *Reinwardtia*, de Nepenthessoort *Nepenthes Reinwardtiana* en de *Reinwardtoena*, een geslacht van langstaartduiven uit de Molukken en Melanesië, naar hem vernoemd.

Ook de *Reinwardt Academie*, een instelling van de faculteit cultureel erfgoed en museologie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, is naar hem vernoemd. De school biedt twee opleidingen aan: een bachelor Cultureel erfgoed en een master of Museology.

Nepenthes Reinwardtiana

Bronnen

A.J. van der Aa: *Caspar Georg Karel Reinwardt*, Biografisch Woordenboek der Nederlanden, deel 16, 1874, 219-222.

D. van Delft, F.H. van Lunteren en W. Otterspeer: *Van kabinet naar Science park - 200 jaar faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen*, 2015, Leiden.

J. Geel: *Levensbericht van Casper Georg Carl Reinwardt*, Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1854, 87-93.

M.J. Sirks, *Caspar Georg Carl Reinwardt*, Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, 1137-1138.

Website:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Caspar_Georg_Carl_Reinwardt

Auteur

Lodewijk Kallenberg (maart 2020)